

TEST METODINI YUTUQ VA KAMCHILIKLARI

Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddin qizi

Ilmiy rahbar: Toshkent amaliy fanlar universiteti “Psixologiya” kafedrası o’qtuvchisi

Quvondiqova Maftuna Farhod qizi

E-mail maftunaxonangel@gmail.com Telefon: 93-294-30-78

Toshkent Amliy Fanlar Universiteti “Pedagogika” fakulteti 3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14666092>

Annotatsiya: Test metodi bu o'quvchilarning bilim darajasi, ko'nikmalari va kompetensiyalarini aniqlash uchun ishlatiladigan o'qitish va baholash usulidir. Testlar yordamida o'quvchilarning o'zlashtirishi, o'rgangan bilimlari va ma'lumotlarini qanchalik yaxshi anglanganini aniqlash mumkin. Ular turli formatlarda bo'lishi mumkin: yopiq va ochiq savollar, test savollari, misollar va boshqalar. Hozirgi davrda testlar quyidagi turlarga ajratiladi: maqsadga erishuv testlari (bilimlarni o'lchashga qaratilgan); aqliy testlar (zehn, aql-idroq, aql-zakovat, iste'dodni aniqlashga yo'naltirilgan); ijodiyot testlari (ijodkorlik, bunyod etishlik darajalarini tekshiruvchi); mezoniy mo'ljal testlari (o'quv yoki kasbiy bilimlar va topshiriqlarni qaysi ko'nikma, malaka, xatti-harakat tizimi orqali o'lchash mumkinligi); shaxsga oid testlar (xususiyat, bezovtalanish, sifat, fazilat, xislatlarni o'lchashga aloqador); proyeksiyaviy testlar (tashqi ta'sirsiz shaxs o'zini o'zi oshkor qilishiga mo'ljallangan) va boshqalar.

Kalit so'zlar: Test, metod, o'quvchilar, bilim, tekshirish, savollar, yutuq, kamchiliklar, afzalliklar.

Kirish. Test standartlashtirilgan psixodiagnostik metod sifatida. Test turlari. Psixologiyada test deb, o'rganilayotgan xususiyatning rivojlanganlik darajasini, miqdoriy va sifat ko'rsatkichlarini bir-biriga taqqoslash imkonini beruvchi standartlashtirilgan psixodiagnostik metodikaga aytiladi. Metodikaning standartlashtirilishi tushunchasining ma'nosi shundan iboratki, u voqea, hodisalardan boshlab sinaluvchiga beriladigan ko'rsatmalar, hisoblash usuli, olingan natijalarni sharhlash bilan tugaydigan, butun jarayonning hammasi, hamma vaqt va har joyda bir xil qo'llanilishiga aytiladi. Testlar yordamida olingan baholar, agar test to'g'ri qo'llanilgan bo'lsa, test qachon, qayerda, qanday qilib va kim tomonidan qo'llanilganidan qat'iy nazar ularni bir-biri bilan tenglashtirish, taqqoslash deb yuritiladi. Har xil psixodiagnostik metodikalarda testlarning validlik, ishonchlilik, aniqlik va bir xillik mezonlariga juda qat'iy talablar qo'yiladi.

Testlarning ko'plab turlari mavjud va ularni qo'llanish asoslariga qarab bir necha guruhga bo'lish mumkin: test predmetligi bo'yicha (sifati bo'yicha, ya'ni aynan sifatni testlar yordamida baholash); testlarda topshiriqlardan foydalanishning alohida xususiyati; materiallar bo'yicha sinaluvchiga talablar; ob'ekt bo'yicha baholash. Predmetligi bo'yicha testlar intellektual shaxsiy va shaxslararo testlarga bo'linadi. Testlarda topshiriqlardan foydalanishning alohida xususiyati bo'yicha amaliy, obrazli va so'zli testlar. Test materiallarining tavsifi bo'yicha sinaluvchiga talablar, blankali va apparaturali testlarga bo'linadi. Ob'ekt bo'yicha baholash protsessual testlar, Yutuqqa erishish testi, holat va xususiyatlar testi. Intellektual testlar shaxsning aqliy faoliyati rivojlanganlik darajasi va ularni alohida bilish jarayonlarini (idroq, diqqat, xayol, xotira, nutq) baholashda qo'llaniladi. Shaxs testlari insonning barqaror individual xususiyatlari, xatti-harakatlarini aniqlash, bunga: temperament, xarakter, motivatsiya, emotsiya va qobiliyatlarni aniqlovchi testlar kiradi. Bundan tashqari, shaxsni har tomonlama, shaxs holatini kompleks baholash alohida xususiyatining rivojlanganlik darajasini baholash testlari ham

mavjud. Bunga Kettell, MMPI va boshqa testlar kiradi. Xususiylar yordamida, shaxsning alohida belgilari, motivlar, emotsiyalar, masalan xarakter aktsentuatsiyasi, xavotirlik, lokus nazorati, Yutuqqa erishish motivi, tajovuzkorlik va boshqalar aniqlanadi. Shaxslararo testlar har xil ijtimoiy guruhlarda odamlarning munosabati sifatida ijtimoiy-psixologik o'z-o'zini attestatsiya qilish testi. Amaliy testlar o'ziga topshiriq va shakllarni qamrab oladi, bunda sinaluvchi aniq predmet materiallari ularni almashtiruvchi materiallar bilan ko'rgazmali-harakatli reja asosida amaliy ish bajaradi. Obrazli testlar obrazlar, surat, rasm, sxema va tasavvurlar bilan mashqlarni o'zi ichiga oladi. Verbal testlar so'zli topshiriqlardan iborat, ular tushunchalarni aniqlash, xulosa chiqarish, har xil so'zlarning ma'nosini anglash va taqqoslash hamda bu so'zlar bilan har xil mantiqiy operatsiyalarni bajarishni o'z ichiga oladi. Testlarda qo'llaniladigan ko'pgina topshiriqlar kompleks xarakterga ega va bu testlarda amaliy, nazariy, obrazli va verbal topshiriqlar mujassamlashgan. Bu odamning real hayotdagi ko'p vazifalari kompleks xarakterga ega ekanligi bilan bog'liqdir. Shuning uchun ham, testlar, kishining real hayotdagi Yutuqqa erishish imkoniyati va xulqini aytib berish uchun o'tkaziladi. Blankali testlar – sinaluvchida test materiallari sifatida har xil shakldagi blankalarda foydalaniladi, masalan, rasmlar, sxemalar, jadvallar va savolnomalar. Protsessual testlar yordamida qandaydir bir psixologik xulqiy jarayon o'rganiladi va unga aniq miqdoriy va sifatiy tahlil beriladi, masalan, materiallarni esda olib qolish jarayoniga, individlarning guruhda shaxslararo hamkorlik jarayoni tahlilini misol sifatida keltirish mumkin. Yutuqqa erishish testlari kishining qandaydir bir faoliyatida, bilish sohasining qandaydir bir turida Yutug'ini baholashda qo'llaniladi, masalan, tafakkurning mantiqiyli, diqqatning barqarorligi, verbal tafakkurning rivojlanganlik darajasi. Holatlar va xususiyatlar testlari shaxs psixologik sifatlarining barqarorligini diagnostika qilish bilan bog'liqdir, masalan, shaxs xislatlari, temperament xususiyati, qobiliyatlari va boshqalar. Proektiv testlar maxsus guruhga ajratiladi. Proektiv test kishining u yoki bu psixologik sifatini to'g'ridan-to'g'ri emas, balki bivosita baholaydi. Bunday baholash kishining ko'p ma'noli ob'ektlarni qanday qabul qilishi va talqin qilishining analizi natijasida olinadi. Bunga: surat sYujetining noaniqligi, shaklsiz dog'lar, tugallanmagan jumlar va boshqalar kiradi. Bunday ob'ektlarni tahlil qilish va baholashi kishi ongsiz ravishda o'z-o'zining «proektsiyasini» ko'rsatib berishi deb yuritiladi. Bu guruh testlariga, Rorshax testi, Tematik Appertseptiv Test (TAT) va boshqalar kiradi. Proektiv testlar sinaluvchining yashirin va anglanilmagan psixologik xususiyatlarini psixodiagnostika qilish zarurati tug'ilganda qo'llaniladi.

Psixodiagnostik eksperiment metod sifatida kamdan-kam voqelikda, asosan, kishining zarur psixologik sifatini boshqa usullar bilan aniqlash va baholash imkoniyati bo'lmaganda qo'llaniladi. Protsessual testlar, tadqiqotchini sinaluvchida kechayotgan psixik va xulqiy jarayonlarning xususiyatlari qiziqtirganda qo'llaniladi, Yutuqqa erishish testlari esa kishining qobiliyati, ko'nikma va malakalarini baholash vazifasini o'taydi. Intellect testlaridan kishining intellektual taraqqiyotining umumiy ko'rsatkichini aniqlash va miqdoriy baholash zarurati tug'ilganda foydalaniladi.

Psixodiagnostik metodlar singari testlarga ham qat'iy talablar qo'yiladi:

1. Testning ijtimoiy-madaniy adaptatsiyasi.

Bu so'zlar tuzilmasi, test topshiriqlari va test baholari hamda sinaluvchiga berilayotgan test topshiriqlari ushbu jamiyat madaniyati milliy qadriyatlariga mos bo'lishi zarur degan

ma'noni anglatadi. Masalan, Evropada tuzilgan test boshqa bir mamlakatda birinchi marta qo'llanilayotgan bo'lsa va bu mamlakatda intellekt strukturasi so'z-mantiqiy bo'lmasa, balki obrazli amaliy tafakkurli bo'lsa, test albatta ijtimoiy-madaniy moslashtirilgan bo'lishi shart. Agar test moslashtirilmagan holda, ya'ni qanday bo'lsa shundayligicha qo'llanilsa, u holda biz juda past natijalar olamiz va natijalar ushbu mamlakatda yashovchi kishilarning tafakkuri taraqqiyotining ko'rsatkichiga mos kelmaydi. Ba'zan buning aksi, ya'ni ushbu mamlakatda so'z-mantiq tafakkuri asosiy rolga ega bo'lsa-Yu, test topshiriqlari amaliy tafakkurga oid bo'lsa, u holda biz aqliy taraqqiyotning noadekvat ko'rsatkichiga ega bo'lamiz.

2. Test topshiriqlarining sodda tuzilganligi va bir ma'noliligi.

Ushbu talabga binoan, testning so'z va boshqa topshiriqlarida ya'ni, so'z, rasmlar kishilar tomonidan har xil idrok qilinishi va tushunilishi momentlari bo'lmasligi kerak.

3. Test topshiriqlarini bajarishda vaqtning chegaralanganligi.

Bunda psixologik test topshiriqlarini bajarishda vaqt 1,5-2 soatdan oshmasligi lozim, chunki kishi o'zining ish qobiliyatini Yuqori saviyada uzoq muddat ushlab turishi juda mushkuldir.

4. Ushbu test uchun me'yorlarning mavjudligi.

Test me'yorlari deb, ushbu test reprezentativligining o'rtacha ko'rsatkichi tushuniladi, ya'ni ko'p odamlardan to'plab olingan ko'rsatkichlarning o'rtacha ko'rsatkichi bilan individning ko'rsatkichi taqqoslanib, uning psixologik taraqqiyoti baholanadi. Test me'yorlari asosan, sinaluvchilarning yoshi, jinsini aniq bilgan holda, katta tanlama guruhidan olingan test natijalarining o'rtacha bahosi va keyinchalik ularning yoshi, jinsi va bir qancha relevant ko'rsatkichlarini differentsiyalash bilan aniqlanadi. Test me'yorlari – bu kishilar taraqqiyotining o'rtacha ko'rsatkichi. Har qanday me'yor, o'lchov ham vaqti bilan o'zgarib turadi, chunki ishlar davomida kishilarning ham psixologik taraqqiyotida o'zgarishlar bo'ladi, masalan, XX asrning birinchi choragida kishilarning intellektual taraqqiyotiga qo'yilgan me'yorlar, shu asrning oxirgi choragida qo'yilgan me'yorlarga to'g'ri kelmaydi chunki ushbu yillar mobaynida kishilarning aqliy taraqqiyot ko'rsatkichlari ancha yuqorilagan. Bundan tashqari, empirik qoidalar mavjud bo'lib, unga ko'ra kamida har besh yilda test me'yorlari qayta ko'rib chiqilishi shart, asosan bu intellektual testlarga taalluqlidir. Test me'yorlariga qo'yilgan talablardan tashqari, test o'tkazishni, natijalarni qayta ishlash va tahlil qilishning qat'iy qoidalari mavjud. Bular quyidagilardir: U yoki bu testni qo'llash uchun psixolog test bilan tanishib chiqib, o'zida boshqa bir kishida sinab ko'rishi kerak. Bu testni o'tkazish bilan bog'liq bo'lgan xatoliklarning oldini olish imkonini beradi. Sinaluvchi test topshiriqlarini bajarishidan oldin va ko'rsatmalarni yaxshi tushunib olishi uchun oldindan tayyorgarlik ko'rib qo'yish. Test o'tkazish vaqtida, sinaluvchilar mustaqil ishlashi, bir-biriga halaqit bermasligini va ta'sir o'tkazmasligini nazorat qilib turish, chunki bu test natijalarini o'zgartirib Yuborishi mumkin. Har bir test natijalarini qayta ishlash va tahlil qilish uchun asoslangan va aniq ishlangan matematik-statistik usullarni oldindan tayyorlab qo'yish. Biz test turlari va uning me'yorlariga qo'yilgan talablarni o'rganib chiqdik, endi test me'yorlarining reprezentativligi, validligi, ishonchliligiga to'xtalib o'tsak. Test tuzilishining asosiy statistik printsiplari 1980-yillarda V.S. Avanesov, A. Anastazi, V.K. Gayda, V.P. Zaxarovlarning adabiyotlarida to'liq yoritib o'tilgan. Ammo ko'rsatib o'tilgan adabiyotlarda psixometrik testlarning asosiy muammosi, test me'yorlari to'liq yoritib berilmagan. Bu birinchi navbatda amerikalik testolog A. Anastazining ishlariga taalluqlidir. Anastazining yaratgan

qo'llanmasi, g'arb testologlari tomonidan ikkita asosiy printsipli zaruriy tanqidiy muhokamalarga ega bo'lmaydi, bular diagnostik me'yoriy sifat tarzida statistik me'yorlarning qo'llanilish muammolari va normal modellarga hamma empirik ma'lumotlarning taqsimlanishi haqidagi ma'lumotlar muammosi. Endi biz differentsial asosiy tushunchalar tizimi tuzilishining qisqacha kontekstini analiz qilib o'tamiz:

1. Test shkalalarining statistik tabiati. Psixodiagnostikada tipik o'lchov testi – bu qisqa topshiriqlarning punktlarning ketma-ketligi, sinaluvchi tomonidan topshiriqlar bajarilishi natijasida ularning bir xil miqdoriy tahlil qilinishi demakdir. Masalan, alohida topshiriqlardan tuzilgan intellektual testlarning interpretatsiya qilinishi: «echimi to'g'ri», «echimi noto'g'ri», «javob yo'q» (vaqt etishmasligi sababli topshiriqni o'tkazib Yuborilishi), shaxsiy savolnomalarning tahlil qilinishi: sinaluvchi tomonidan ta'kidlanishi lozim bo'lgan javoblar berilishi: «tasdiqlashi», «inkor qilinishi» («rozi emasman», «yo'q»). Umumiy ballar kalit orqali hisoblab chiqiladi, kalit har bir punkt bo'yicha sonlar bilan ifodalanadi. Masalan, topshiriqning to'g'ri echimiga – «Q1», noto'g'ri o'tkazib Yuborilganiga – «0». Bunda ballar to'g'ri javoblarning miqdorini ko'rsatib beradi.

2. Psixometrikada o'lchov muammolari va test punktlarining xususiyatlari.

O'lchov ko'rsatkichi «etalon» hisoblanadi. Etalon bu – o'lchanayotgan xususiyatga berilgan kattalikni bir maromda saqlab turuvchi fizik ob'ektdir, differentsial psixometrikada bunday fizik etalonlar mavjud emas. Psixometrikada etalon rolini testlarning o'zi bajaradi, buni shunday tushunish kerakki, topshiriqning murakkabligi kishi qobiliyatiga to'g'ri proportsional kattalik deb qarash mumkin. Ya'ni, topshiriq qancha murakkab bo'lsa, uning echimini topish uchun kishi qobiliyatining darajasi shuncha Yuqori bo'lishi kerak. Test punktlarining kuchi va murakkabligini test o'tkazish yordamidagina aniqlash mumkin.

Murakkablikni aniqlash «foizli o'lchov» bilan belgilanadi, test topshiriqlariga «to'g'ri» javob bergan sinaluvchilar foiz bilan aniqlanadi, ya'ni «foiz» qancha kichik bo'lsa, murakkablik shuncha Yuqori bo'ladi.

Test punktlarining xususiyatini test ballarining taqsimlanishi ko'rsatib beradi. Agar test ballarining taqsimlanishi egriligi o'ng tomonli assimetriyaga ega bo'lsa, unda test murakkab topshiriqlardan tuzilgan, agar egrilik chap tomonli assimetriyaga ega bo'lsa, u holda test topshiriqlari sodda tuzilgan hisoblanadi va quyidagi ko'rinishga ega:

Test – shaxsning aqliy taraqqiyotini, qobiliyatini, irodaviy sifatlarini va boshqa psixik xususiyatlarini tekshirishda qo'llaniladigan qisqa standart masalalar.

Testlashtirish – psixodiagnostika metodlaridan biri bo'lib, standartlashtirilgan savol va topshiriqlar yordamida individual farqlarni o'rganish, alohida shkalalar bilan o'lchash.

Etuklik testlari psixodiagnostika metodlaridan biri bo'lib, konkret bilim, malaka va ko'nikmalarning o'zlashtirish darajasini aniqlab beradi. Etuklik testi 3ga bo'linadi: harakat testlari, og'zaki va yozma testlar. Harakat testlari mexanizmlar, materiallar asboblari bilan ishlash layoqatini aniqlab beradi.

Intellektual testlar – psixodiagnostika metodlaridan biri bo'lib, individning aqliy taraqqiyoti darajasini aniqlab beradi.

Proektiv test motivatsiyaning anglanilmagan yoki to'liq anglanilmagan shakllarini o'rganishga qaratilgan va bu jihati bilan inson psixikasining tobora intim sohasiga kirishning yagona psixologik metodidir.

«Proektiv» atamasi ilk bor Lourens Fenk tomonidan 1939 yilda qo'llangan. Shuningdek, u shaxsni tadqiq etishning proektiv metodlari tasnifini ham keltiradi:

Strukturalash metodlari (Rorshaxning siyoh dog'lari testi, bulutlar testi, uch o'lchamli proektsiya testi).

Konstruktsiyalash metodikalari (MAR, olam testi).

Sharhlash metodikalari (SATO, TAT, Rene Jil testi).

To'ldirish metodikalari (tugallanmagan gaplar, hikoyalar, One assotsiativ testi).

Katapsis metodikalari (psixogramma, proektiv o'yin).

Ekspressiyani o'rganish metodikalari (dastxat, muloqot tahlili).

Ijod mahsulini o'rganish metodikalari (rasmli testlar, yozma ishlar va hokazo).

Bunday metodikalarning asosiy xususiyati material aniqmasligi, xayrixohlik muhiti va qadriyatli fikrlar mavjud emasligidir. Ular, avvalo, shaxsning munosabatlar sohasini aks ettiradi va maktab nevrozi uchun xos bo'lgan maxsus reaksiyalarni aniqlash imkonini beradi.

Mazkur ishlar o'quvchilarni maktab, kollej va litseylarda o'qish jarayonida psixologik-pedagogik jihatdan chuqurroq o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, ularning individual xususiyatlarini, ta'lim va tarbiyadagi nuqsonlar sabablarini yoritishga yo'naltirilgan. Psixodiagnostika ishlari guruhda yakka holda o'tkaziladi. Bu asosda amaliy psixologlar quyidagi vazifalarni bajaradi: Ongli maqsadi mavjud bolalar, umumta'lim maktablari va akademik litsey hamda kasb-hunar kolleji o'quvchilari, oliy o'quv Yurti talabalarining yosh davri taraqqiyoti mezonlariga muvofiqligini psixologik tekshiruvdan o'tkazadi. Ularning kamolot darajasini belgilaydi. O'quvchilarning kasbiy yaroqliligini diagnostika qiladi. Ularning hissiyotlari, irodaviy sifatlari, o'z-o'zini boshqarish imkoniyati, intellektual darajasini tekshiradi. Maktab yoshidagi bolalar, talabalarda uchraydigan ta'lim malakalari, ko'nikmalarini egallashdagi nuqsonlar, xulqidagi kamchiliklar, intellektual taraqqiyot, shaxs fazilatlaridagi buzilishlar sababini diagnostika qiladi. Bolalarning voyaga etgan tengqurlari bilan munosabatini o'rganish uchun ularni tekshiradi.

Iqtidorli yoshlar, talabalar, aspirantlar tanlovlarida ishtirok etish, ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish. Psixologiya shaxsning bolalik davridagi xususiyatlari va psixik taraqqiyot darajasini aniqlash uchun turli eksperimental psixologik metodlardan foydalanadi. Psixologik tadqiqotlarda foydalaniladigan metodikalar u yoki bu faoliyat jarayonida shaxs psixik xususiyatlarining namoyon bo'lishini aniqlashdan iborat. Bolalar psixologiyasida eksperimental metodikalarni ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish psixologlar va pedagoglarning asosiy vazifasidir. Eksperimental topshiriqlar majmui bola psixik taraqqiyotini, aqliy darajasini, uning maktabda o'qishga tayyorligini aniqlashga mo'ljallangan. Jumladan, maktabda o'qishga tayyorlikni bildiruvchi belgilar quyidagilardir:

psixik jarayonlarning ixtiyoriyligi;

aqliy ish qobiliyatining etarlicha davomiyligi;

yangi bilim va malakalarni maqsadga yo'naltirilgan ravishda o'zlashtirish imkoniyati;

borliqni bilishga qiziqishning mavjudligi;

tevarak atrofdagi voqea va hodisalarni farqlay olish va umumlashtira olishi;

fikrlay olish va boshqalar.

Asosiy qisim: Test Metodining Asosiy Xususiyatlari

1. Ob'ektivlik: Test metodlari baholashda sub'ektiv fikrlarga yo'l qo'ymaydi, bu esa natijalarni ob'ektiv qilib beradi.

2. Taqqoslanish imkoniyati: Test natijalari bilim darajasini boshqalar bilan taqqoslash imkonini beradi, bu esa o'quvchilarning qayerda ekanligini ko'rsatadi.

3. Tez baholash: Test metodlari yordamida o'quvchilarning bilim darajasini tez va samarali baholash mumkin.

4. Statistik tahlil: Test natijalari statistik tahlil uchun qulaydir, bu esa ta'lim jarayonini yaxshilash uchun juda muhim.

Test Turlari

1. Yopiq Savollar:

Multi-choice (bir nechta variant) savollar: O'quvchilarga bir nechta javob variantlari beriladi va to'g'ri javobni tanlashlari kerak.

True/False (to'g'ri/yolg'on) savollar: O'quvchilar berilgan bayonotning to'g'riligini yoki noto'g'riligini aniqlashlari kerak.

2. Ochiq Savollar:

O'quvchilardan o'z fikrlarini ifodalash yoki ma'lum bir javobni yozish talab qilinadi. Bu savollar ko'proq chuqur fikrlashni talab qiladi.

3. Raqamli Savollar:

O'quvchilarga matematik, statistik yoki boshqa raqamli umumiy bilimlarni baholashga qaratilgan savollar beriladi.

4. Badiiy Savollar:

O'quvchilardan badiiy ijodkorlik ko'nikmalarini baholash uchun ijodiy ishlar, hikoyalar, she'rlar yozish talab qilinishi mumkin.

Test Metodining Afzalliklari

Test metodining yutuqlari – bu turli xil test metodlarini qo'llash natijasida olinadigan natijalar va foydalar. Ushbu metodlar ta'lim, psixologiya, tibbiyot va boshqa sohalarda qo'llaniladi. Quyida test metodining yutuqlarini ko'rib chiqamiz:

1. Aniq baholash: Test metodlari yordamida shaxsning yoki guruhning qobiliyatlari va bilim darajasi aniq baholanadi. Bu, shuningdek, kuchli va zaif tomonlarni aniqlashda yordam beradi.

2. Yangi bilimlar va ko'nikmalarni o'rganish: Testlar orqali odamlar yangi ma'lumotlarni olishlari va o'z ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.

3. Monitoring va maslahat berish: Test metodlari mavjud natijalarni tahlil qilish va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini belgilash uchun foydalaniladi.

4. Oquvchilarni motivatsiyalash: Testlarda muvaffaqiyat qozonganlar o'zlarini yaxshiroq his qilishlari va yanada ko'proq o'qishga istak bildirishlari mumkin.

5. Dalega olish: Ular muayyan mavzular bo'yicha baholash uchun universal vositalar sifatida xizmat qiladi.

6. Qiyosiy tahlil: Test natijalarini boshqa guruhlar yoki individualar bilan taqqoslash orqali qiyosiy tahlil o'tkazish imkonini beradi.

7. Invaziv bo'lmagan qiymatlarni aniqlash: Psixologik testlar ko'pincha invaziv bo'lmagan usullarda shaxsning ichki holatini aniqlashda yordam beradi, bu esa tibbiy muolajalarga tayyorgarlik ko'rishda muhimdir.

Bu kabi yutuqlar test metodlarini amaliyotda qo'llashni va ularning ahamiyatini tasdiqlaydi. Har qanday sohada malakali test metodlarini yaratish va ulardan samarali foydalanish ishtirokchilar yoki o'rganayotgan shaxslarning rivojlanishiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi.

- Qattiq va aniq baholash: O'qituvchining baholashiga nisbatan aniq va qattiq mezonlar belgilangan.

- O'quvchilarning faoliyatini rag'batlantirish: O'quvchilar o'z bilimlari va qobiliyatlarini yanada rivojlantirishga tayyorlanishadi.

- O'quvchilarning rivojlanishini aniqlash: Ular o'quvchilarning bilimlaridagi yutuqlarni va kamchiliklarni aniqlash imkonini beradi.

Test metodi, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashda keng qo'llanilsa-da, bir qator kamchiliklarga ega. Ushbu kamchiliklar testlarning dizayni, qo'llanilishi va talqiniga bog'liq bo'lishi mumkin. Quyida test metodining asosiy kamchiliklari keltirilgan:

1. Yuzaki Baholash:

* Chuqur tushunishni baholashning cheklanganligi: Ko'pgina testlar asosan bilimlarni eslab qolish va takrorlashga qaratilgan bo'lib, chuqur tushunish, tahlil qilish, muammo hal qilish va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini yetarli darajada baholashga qodir emas.

Amaliy ko'nikmalarni baholashning qiyinchiligi: Testlar ko'pincha nazariy bilimlarni tekshiradi, lekin amaliy ko'nikmalar va ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini baholashda cheklangan.

Kontekstni hisobga olmaslik: Test savollari ko'pincha real hayot kontekstidan uzoklashgan bo'lib, o'quvchilarning o'rgangan bilimlarni amalda qo'llash qobiliyatini to'liq aks ettirmaydi.

2. O'lchovning cheklanganligi:

Faqat ma'lum bir bilim sohasini o'lchashi: Bir test faqat ma'lum bir bilim sohasini qamrab oladi va o'quvchilarning umumiy bilimlarini to'liq aks ettirmaydi.

Sub'ektivlikka moyillik: Ba'zi test savollari, ayniqsa ochiq savollar, baholashda sub'ektivlikka olib kelishi mumkin. O'qituvchining shaxsiy fikri va talqini test natijalariga ta'sir qilishi mumkin.

* O'lchovning ishonchliligining pastligi: Ba'zi testlar o'lchovning ishonchliligi past bo'lishi mumkin, ya'ni bir xil o'quvchilar testni ikkinchi marta topshirganda bir xil natija olmasligi mumkin.

3. O'quvchilarga bosim o'tkazish:

* Stress va xavotir: Testlar o'quvchilarga stress va xavotir keltirib chiqarishi mumkin, bu esa ularning natijalariga salbiy ta'sir qiladi.

* Yaxshi bilimga ega bo'lgan o'quvchilarning ham past natija ko'rsatishi: Ba'zi o'quvchilar stress tufayli yaxshi bilimlariga qaramasdan, past natija ko'rsatishlari mumkin.

* Adolatsizlik: Test muhiti va sharoitlari hamma o'quvchilar uchun bir xil bo'lmasligi mumkin, bu esa adolatsizlikka olib kelishi mumkin.

4. Cheklangan format:

* Ijodiy fikrlashni baholashning cheklanganligi: Testlar odatda standartlashtirilgan formatga ega bo'lib, o'quvchilarning ijodiy fikrlash va mulohaza yuritish qobiliyatini baholashga cheklangan.

* Kommunikatsiya ko'nikmalarini baholashning cheklanganligi: Testlar odatda o'quvchilarning og'zaki va yozma aloqa ko'nikmalarini baholashga cheklangan.

5. Tashkilot va vaqt talab qilishi:

* Testlarni tayyorlash va tekshirish vaqti: Testlarni tayyorlash, o'tkazish va tekshirish ko'p vaqt talab qiladi.

* Resurslar: Testlarni o'tkazish uchun qo'shimcha resurslar, masalan, materiallar va texnologiyalar kerak bo'lishi mumkin.

Faol muloqotni cheklash: Yopiq-savollar usuli o'quvchilar o'rtasidagi muloqotni cheklaydi, bu esa tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin.

Yuzaki baholash: Ba'zan testlar faqat yirtqich/boshqaruvchi bilimlarni baholaydi, chuqur tushunish yoki ko'nikmalarni amalda qo'llashni ifodalay olmaydi.

O'quvchilarning hissiy o'zgaruvchanligi: Test o'tkazish vaqtida o'quvchilar stress, xavotir va hafsala yo'qotish kabi hissiy holatlarda bo'lishi mumkin.

Test metodining kamchiliklarini kamaytirish uchun testlarni ehtiyotkorlik bilan loyihalash, turli xil baholash usullarini birgalikda qo'llash va test natijalarini talqin qilishda ehtiyotkorlik bilan yondashish kerak. Faqat test natijalariga tayanmasdan, o'quvchilarning rivojlanishini kuzatib borish uchun boshqa baholash usullaridan ham foydalanish tavsiya etiladi.

Xulosa

Test metodlari ta'lim jarayonining muhim qismi bo'lib, o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini baholash, rahbarlik va o'zlashtirish darajasini aniqlash uchun keng qo'llaniladi. Ular samarali o'qitish va ta'lim tizimini takomillashtirishga yordam beradi, lekin ularni qabul qilishda e'tiborni chetdan qaramaslik va o'quvchilarni rag'batlantirishdagi samimiy aloqalarini saqlash hamda boshqa metodlar bilan birgalikda qo'llash muhimdir.

References:

1. Eksperimental psixologiya Z.Nishonova, D.Qarshiyeva
2. Psixadiagnostika va Eksperimental psixologiya Z.Nishonova, Z.Qurbonova, S.Abdiyeva
3. Psixadiagnostika va Eksperimental psixologiya darslik t.2018 Z.Nishonova D.Qarshiyeva Z.Qurbonova N.Atabayeva